

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

R. P. Thomæ Tamburini È Societate Jesu Opera Omnia

Tamburini, Tommaso

Lugduni, 1689

Impotentia Testis & Notarij.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78172](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78172)

§. IX. Qua causa excuset iniquum.

1. **O**Vndecim causas affert Valentia 2. 2. disp. 5. q. 6. part. 7. excusantes à restitutione; & multa de his excusantibus lege apud Castro Pal. de iustitia. comm. disp. 1. part. 17. per totam. Præcipue sunt; Impotentia debitoris, Infamia Vitæ, Memborum periculum, Condono creditoris, Cessio bonorum, Res restituenda creditori nocitura, Præscriptio, Beneficium Bullæ compositionis, Solutio facta creditori sui creditoris, iudicis auctoritas. Quoniam verò ex his multa sparsim in toto hoc libro dicta sunt, cum de periculo infam. &c. cum de adulterio, de re nocitura creditori sup. §. 3. num. 2. de ingressu Rel. sup. §. 1. num. 7. de præscr. sup. tr. 1. cap. 4. de cessione bonorum mox n. 7. dicitur, multa autem sunt facilia, & passim obvia, nec desunt aliqua minus frequentia. Ideo prima hæc, quæ frequentissima est, brevi explanationi subiicienda duntaxat superest: si prius adnotetur, certum esse, excommunicationem creditoris, multò minus debitoris non excusare à restitutione. Ita Sylv. Suar. Less. aliique apud Castro Pal. lib. 1. §. 5. At lucrum magnum à debitore acquirendum, tunc solum dabit causam ad differendam aliquantulum restitutionem, quando speratur sic debitor posse satisfacere omnibus creditoribus. Ita Layman, Lessius, aliique apud Castro Pal. loco citato, §. 4. num. 4.

Inopia excusans à restitutione.

2. Impotentia ergo, seu inopia, causa est legitima, cur omitti, vel quod est minus differri, possit restitutio, quia vulgare est pronuntiatum: *Ad impossibile nemo tenetur*; vide quæ dixi Traet. 2. cap. 6. Cum autem fortior sit omissio (utique perpetua) quam dilatio, fortior ad illam impotentia, quam ad hanc sine dubitatione requiritur. Hinc lego apud Doctores Scotum, Navarr. Valent. aliisque apud Bonacin. disput. 1. de restit. quæst. ultim. part. 2. contra Molin. disput. 754. posse licite aliquando ex detrimento, quod debitori sequitur, etiam si non concitatur in necessitate decidendi à suo statu, posse, inquam, licite differri restitutionem ad tempus, quo sine tanto detrimento fieri queat restitutio. Lego apud Lessium lib. 2. cap. 16. num. 22. & 25. cum, qui debet centum aureos, posse differre solutionem, si non potest nunc restituere, nisi prædium multò minoris vendat, quam valet. Lego apud Bonacinam, loco cit. num. 22. & 23. posse differri solutionem, quando ad restituendam statim, rem valentem ducenta, oporteret vendere centum; quod duplex dictum Lessij, & Bonacinæ explicant, quantum debet esse detrimentum, quod hanc licentiam differendi concedit. Lege apud Ioannem Medinam Codic. de restit. quæstion. 2. ad 2. Lessium, Navarr. apud Castro Pal. mox citandum; si periculum sit, ut filii se prostituunt, & ne filij fiant latrones, vel ne debitor ipse pater ob summam indigentiam in desperationem incidat, posse differri solutionem. Addit meritò Castro Palaus de iustitia commutat. disput. 1. part. 18. §. 3. dummodo creditori inde grave damnum non obveniat. Hæc equam, absolute lego: At propter has causas postea restitutionem absolute omitti, non passim lego. Nam si deinde accedat maior causa, quale est periculum vitæ, membrorum, iactura notabilis, & diuturna propriæ sanitatis, gravis infamia, notabilis casus à suo statu, utur illi filij, verbi gratia, patetque, non habeant unde alantur, &c. non differri solum, sed omitti omnino poterit restitutio.

Qua ratione, qui differt solutionem ob causas prædictas, obligetur ad interest, quod ex dilatione forte paritur creditor, lege apud Doctores, de Lugo de iustitia disput. 21. sect. 1. a num. 16. Molin. Lessium, Rebelhum, aliisque apud ipsum.

3. Sed quid, si detrimentum illud, & periculum latrocinandi in filiis, & desperationis in patre, de facto

semper perseverent; Respondeo: Tunc non est imbabile cum Rebel. p. 1. lib. 2. quæst. 17. sect. 1. n. 39. peritens omitti posse restitutionem, si tamen prædicta diligenter remedia, nec illa mala perseverent, & tuatur illa pars; quæ sine magno detrimento potest grave inde damnum creditori non obveniat. Ratio est quia secus debitor hic, & tunc daret creditori debitum plusquam ipsi deberetur, daret enim illud, ipsi debitori in illis periculis, & detrimentis tam bonis, quæ superari moraliter non possunt, ut superius animò debet, valet multò plus, quam illud quod debitor iustitia obligare non potest, quæ æqualiter se respicit. Vnde §. præced. num. 4. Dixi notabiliter, quod debitor ad non notabilem iacturam, maxime quando bitum est ex delicto, ex omni recta ratione obligatur, nam idem obligavimus etiam ad partem, quando potest, &c.

4. Illa ergo inopia, seu impotentia, omnino à restitutione liberat, quæ primò debitor verè non habet, vel solvat. Secundo, quæ, si solvat, sit extremè indigentia, quæ, si solvat, sit graviter indigens; quod aliter supra in simili diximus, quæ quis notabiliter cadit in statu. Adverte illud, notabiliter quod, quia non notabile aliquibus. Proh, quam sæpe palliatur obligatio, tutionis, ut aliquando appareat esse moraliter impotens, quæ certe eius generis non est!

Ut è contrariis si creditori constet de impotentia, immoda debitoris, illi molestiam efferte non possunt. Indice petere, ut in carcerem debitorem committat. Bardi lib. 1. §. 10. num. 6. quia ius Creditoris contra proximum impotentem, vel suspenditur, vel extinguitur. Video tamen sapissimè excusari Creditores urgentes, sæpe adesse spes, ut Debitor ita vexatus aliquam rationem inveniendi solvendi. An adesse possit alia excusatio, prædicta actor inquirat.

5. Adverte item si quis in statum honorificum ascendisset propter rem alienam mala fide acceptam, faciendam esse restitutionem, etiam cum diminutione sui talis status, quia hoc non esset cadere, sed recedere: multò magis si in parti necessitate esset, & rem surripuit, tunc enim debet esse melior conditio innocentis domini. Illic subadverte, si filius, verbi gratia, usurarij mala fide cepit possidere, teneri eum, cum diminutione status relictæ à patre, ad restitutionem, quia cuiusmodi possessio cum mala fide nihil ipsi obligatur: si verò cepit possidere bona fide, non tenetur ea à suo statu bona fide possessio decidere, ut restituit, si cognoscat ea esse bona aliena, quia quilibet ius ad conservandum statum bona fide facit. Vnde Dianam part. 1. §. tract. 14. res. 57. & ex Celsino, de Lugo d. 21. de iust. n. 12.

Impotentia Testis, & Notarij an à restitutione excuset?

6. In concursu extremæ, vel gravis necessitatis debitoris, & creditoris, quid faciendum, per aliam occasionem disputabimus. Verum, casus ille frequens desinit, & Notario, hic non est prætermittendus. Hic enim cum non raro falsis testimoniis, vel scripturis impetrant innocentem in amissionem bonorum, immò quando in periculum vitæ, se excusant à restitutione, & à revocatione dicti, vel scripturæ, ob æquale periculum, quod subirent. Sed communitur Doctores clarescere adversus hunc doctrinamque à nobis modò tractatam inculcant. Instat omnium sit Bonacina, cap. 8. præceptum disput. 10. quæst. 3. p. 3. numero 16. Quæres (ait) mirum est, ob cuius falsum dictum, inferenda est alteri mors, & mutilatio, teneatur ad retractandum suum dictum, periculo similis pena incurrenda? Respondeo affirmativè (cum Valent. Bannez, Azor. Molin. Filluc. citat. ibi. à Bonac.) modo credat se, profuturum per retractandum, & modo in ferendo testimonio peccaverit. Ratio est, quia æquali damno, habenda est prior ratio innocentis. Tenet

non est
n. 39. per
p. am
tent, &
cento p
at. Ratio
creditor
in illud
nis tam
ut sup
quod d
qualite
biliter, q
et quod
ne oblig
quando p

alium tu almonere, quos ad falsum testimonium ferendum
inducis, ut falsum retrahant, & iis rebusque retrahere,
tenetur iudici fraudem aperire, & innocenscripiatur, quam
est sibi vite periculum imminet, melior enim est conditio
innocentis. Si Reus fuit per alios testes convictus, falsus
testis nihil fecit, non est mirum, tunc ad nihil obligari,
quia nihil damni intulit, ut supportis. (Lege Dianam part.
3. tract. 5. resolution. 105.)

Dicit modo credat se profuturum, quia credens se nihil
profuturum, non tenetur retrahere, cum nullus ad opus
tenetur obligetur. Tenetur tamen restitutionem damnorum
facere, cum illorum causa iniusta censetur. (huic dicto
addo ego, semper iuvare, saltem per hominem gravem
admonere iudicem de falsitate prædicta ex Dicastill.
lib. 2. tract. 1. de iustitia, disp. 5. dub. 5. num. 5. nam certe
tunc iudex maiorem diligentiam adhibebit exquirendi
veritatem pro reo.)

Dicit modo in proferendo testimonio peccaverit morabli-
ter, nam qui bona fide perniciosam aliquam falsitatem dixit
in iudicio, non tenetur cum tanta suo incommodo, cognita
veritate, dictum retrahere, cum ex nulla radice corripit ad
hoc tenetur: in Sol. Navarr. & alij (Tol. Nav. Clau. Reg.
Sylvapud Bon. ibid. quibus addo De Lugo tom. 2. de ius-
ticia, disp. 30. sect. 3. num. 24.) Hæc ex Bonacina.

Quid, si verum crimen per testimonium prolapsi,
sed iuste, utpote, quod erat occultum? Respondet
cum Castro Pal. de iust. comm. d. 1. p. 17. §. 3. n. 6. cit. Less.
Sanch. Pet. Navar. te tunc non esse obligatum vitam
exponere, ut derelinquntem liberes, sed solum, quando
falsum crimen imposuisti. Ratio est (inquit) quia iam
sententia erit iusta, si crimen verum fuit: ergo tu, licet
peccaveris, non fuisti causa mortis iniustæ, &c. Vide
etiam latius. Hæc duo proximè dicta sic approbat S. v.
Resolutio 1. Qui falso testimonio scienter contigit alium
in iudicio, tenetur etiam cum suo vite periculo, eum
liberare, quod si sine culpa fecit, debet retrahere, si possit
sine magno suo periculo.

Cessio Bonorum.

7. Ad impotentiam reducitur cessio bonorum, de qua
fama cum duo afferre sufficiat, alterum omnibus pervi-
um, alterum singulare.

8. Primò: Cessio bonorum excusat quidem a resti-
tutione in foro externo, non verò in conscientia, nisi
verè impotens sit, qui cedit; ejusmodi enim cessio idco
debitori suffragatur in foro externo, quia Princeps sup-
ponit miserum hominem non esse solvendo, unde si sit
solvendo, nunquam Princeps intendit tollere ius credi-
torum, quod intendere iniquum sanè esset. Alimenta ta-
men, quibus secundum tuum statum parce vivas, te in
foro conscientia posse retinere, immò, & occultare pro-
hibitum est (sive ea accipias ex bonis quibus gaudebas
ante cessationem, sive ex acquisitis postea) si quidem ad
propria alimenta quilibet ius habet; cum is, qui iis ca-
rebat, in gravi necessitate constitutus, in qua etiam alie-
ni posse succipi, nedum propria occultare, communis
iuri nunc est sententia.

9. Ex hac eadem doctrina illud obiter dicam: Nam
patres & filij, quorum viri, parentisque ad magnam
fuit penuriam redacti sive culpa, sive etiam sine culpa,
si post eorum mortem inveniatur non esse solvendo de-
bitis à Patre virisque contractis, possunt ex bonis relictis
tantum subterfuge, atque occultare, quantum satis in-
ducitur ad vitam, solumque statum honestè conservan-
dum. Ita Cælest. citans Scot. Azor. aliòsq. apud Dian.
p. 1. tract. 14. ref. 57. Et in iudicio requisiti possent, cum
equivocatione congrua, iurare se nihil occultare, puta
nihil non ipsis debitum: & propter eadem rationem
non incurrerent excommunicationem fortè latam con-
tra ea bona occultantes.

10. Secundò: Proposita mihi nova quæstioncula fuit
modulterius: An Artifex, qui cessit bonis, possit in po-

stetum contra suum statum otari, an verò obligetur ar-
tem suam, ut antea exercere, quò aliquid præter victum
(ut certe potest) acquirendo, creditoribus suis, saltem
ex parte, satisfaciatur.

Respondet, Nonnulli apud Dian. tom. 3. tract. 5. Miscel.
ref. 78. omnino hunc liberare ab operando fortasse con-
tendent, ex eo principio, quòd cessio, quando exhi-
bita est cum ignominia, subit vicem perfectæ solutionis.

Et hanc sententiam mordicus tuetur, & probare con-
tendit Thomas Hurtad. part. 2. mor. tract. 8. cap. 4. ref. 33.
num. 433. Verum, quia communis, & solida sententia
negat, tunc extingui obligationem, solum suspendi,
quia tota ratio privilegij cessionis bonorum ducta est
ab impotentia debitoris, & illa ignominia signa solum
adduntur, ne passim huiusmodi cessiones cum damno
Recip. intententur. Ita Covarr. Less. Molin. Turr. Fill.
Bon. apud de Lugo tom. 2. de iust. disp. 21. sect. 2. quibus
addo Cast. Pal. de iust. comm. disp. 1. part. 17. §. 11. num. 6.
cit. Med. Nav. Sanch. & alios. Ideò Artificem hunc om-
nino obligo ad laborandum iuxta suam conditionem,
quò restituat, quando potest, tum quæ ex contractu,
tum multò magis, quæ debet ex delicto. Et ratio à prio-
ri est, quia quilibet obligatur apponere media saltem or-
dinaria, quæ conducunt ad finem, ad quem quis obli-
gatur, cum certum sit, cum, qui obligatur ad finem,
obligari etiam ad ordinaria media ad illum. Sanè quis
non obliget ex virtute Religionis fidelem ad ambulan-
dum à Domino sua ad Ecclesiam competentem distantem
quo, die Dominico, Missæ inter sit Sacerdotem ex ead-
em; ad emendum Breviarum, quo horas Canonicas
solvat; Patremfamilias ex virtute Charitatis, ad conqui-
rendum consuetis hominum laboribus victum, quo fa-
miliam alar, & sexcenta alia? Pari ergo, immò maiori
ratione, iustitia, quæ fortius urgere solet, quam alia
Virtutes, obligabit debitorem hunc artificem (à quo
ex cessione bonorum non cessit, ut dictum est, obli-
gatio restituendi) ad laborandum secundum suum sta-
tum, qui labor medium est respectu ipsius satis ordina-
rium, quo finem obtineat faciendi æqualitatem, quam
potest cum creditore. Nam, propter eandem rationem,
hunc, & quemlibet alium debitorem non posse repudia-
re hæreditatem, vel quid simile, docet Sanch. Less. apud
Castro Pal. loco cit. num. 4. qua hæreditate possit credi-
toribus satisfacere, quia hoc est medium ordinarium, &
facile.

Paritas, quæ potest obici contra hanc doctrinam, du-
cta à Religioso, qui in nostra sententia non obligatur la-
borare ad solvenda debita contracta in sæculo, iam fati-
tis, superque dissoluta est supra, §. 2. num. præfertim 12.

CAPUT II.

De Concausis, seu Cooperantibus ad actionem
iniustam, ex quibus oritur obligatio
restitutionis.

1. Ntequam ad singulas causas accedam, duo pr-
omnibus adverte: Primò, has Concausas nun-
quam teneri ad restitutionem, nisi re ipsa damnam se-
cutum sit. Secundò, nec teneri, nisi adsit certitudo mor-
ralis, quòd id sit secutum, quòdque sit secutum ex eius-
modi causa. Nam quando de alterutro ex his ambigitur
diximus diserte sup. lib. 1. in Dec. cap. 3. §. 7. v. Damnum
secundo. Concausæ autem hæ, de quibus locuturi su-
mus, novem omnino sunt, his carminibus compre-
hensæ:

Inssio, Consilium, Consensus, Palpo, Recursus,
Participans, Mutus, Non obstants, Non manife-
stans.

De his Concausis lege Azor. 3. p. l. 4. c. 10. Less. l. 2. c. 13.
Reb. p. 1. lib. 2. q. 14. Valq. de rest. c. 9. §. 1. Molin. 3. ad. 719.
Reg.